

Prof. dr DRAGOLJUB STOJANOV

EKONOMSKA TEORIJA I SAMOUPRAVLJANJE
(TEORIJA KAPITALA I RADA)

I

Neoklasična ekonomija — ekonomija kapitala

1. *Osnovna teza ovoga priloga sastoji se u tome da građanska ekonomska teorija, koju bih sintetski nazvao neoklasičnom ekonomijom ili ekonomijom kapitala, ne predstavlja teoretsku osnovicu na bazi koje bi se mogao izgrađivati koncept teorije ekonomske politike samoupravne ekonomije ili ekonomije rada. Mislim da teorija radne vrijednosti svakako ne shvaćena dogmatski u vidu vrijednosne cijene, mora biti temelj formiranja ekonomske teorije i teorije ekonomske politike samoupravne ekonomije tj. ekonomije rada.*

2. *Slijedeći ideje neoklasične ekonomije, tj. ekonomije kapitala, pod kojom podrazumjevam ne samo ortodoksnu neoklasičnu ekonomiju Fridriha Hajeka nego i kejnzijizam, postkejnzijizam, monetarizam, monetarizam II (RATEX) i ekonomiju ponude, na jednoj strani, te Marksovu ekonomsku misao, na drugoj strani, moglo bi se reći, kako je to već uobičajeno, da između ovih „škola“, odnosno pravaca u razvoju ekonomske misli postoje nepremostive barijere, odnosno razlike.*

Međutim, prema vlastitim istraživanjima,¹ mogao bih reći da između ovih škola i pravaca postoji zajednički nazivnik. Taj zajednički nazivnik predstavlja ključ za razumijevanje ideja ovih

¹ D. Stojanov: „Ekonomska kriza i ekonomska politika“, Informator, 1985.

škola, a posebno utoliko ukoliko se one odnose na problematiku ekonomskih kriza i antikriznu ekonomsku politiku.

Zajednički nazivnik o kojem je riječ odnosi se na razlikovanje između plaćenog i neplaćenog rada, saglasno Marksovoj terminologiji, odnosno na razliku između nominalnih i realnih nadnica ili razliku između marginalnog prinosa rada (MPPL) i marginalnog troška rada (MCL) saglasno neoklasičnoj ekonomiji (NE) i pojedinim njenim pravcima, odnosno školama. U isto vrijeme, dodao bih da odnos između plaćenog i neplaćenog rada predstavlja „turning point“ privrednog ciklusa i njegovih faza prosperiteta i recesije.

3. *Neoklasična ekonomija: ekonomija kapitala.* — Osnovni motiv procesa reprodukcije saglasno NE je profit. Profit predstavlja razliku između prodajne cijene robe i njene cijene koštanja.

Saglasno svim „školama“ nivo tehnologije je dat i nepromjenljiv u toku jednog privrednog ciklusa, čak ispravnije rečeno dugog vala. Investiciona aktivnost odvija se prema principima NE, tj. u skladu sa postavkama marginalne analize. Profitabilna proizvodnja traje toliko dugo dok se prodajna cijena robe ne izjednači sa njenom cijenom koštanja, odnosno dok marginalni troškovi ne dostignu marginalni prinos. Osnovna pokretačka snaga profitabilnog biznisa je razlika između MPPL i MCL (nivo nadnica). Razlika između MPPL i MCL je identična razlici između plaćenog i neplaćenog rada u Marksovoj terminologiji. Potpuno ista razlika, bolje rečeno suština, predstavljena je u ostalim školama, posebno eksplicitno kod RATEX-a i implicitno kod Kejnsa kao razlika između nominalnih i realnih nadnica. U analizi odbacujemo koncept marginalnog prinosa kapitala (MPC) kao irelevantan koncept sa stanovništa tehničke funkcionisanja privrede, uz napomenu da je to institucionalno ideološka kategorija od suštinske vrijednosti za ekonomiju kapitala, odnosno NE.

Nacionalna privreda se kreće tj. faza prosperiteta traje toliko dugo dok se ne izjednače MPPL i MCL. Na nivou pune zaposlenosti nacionalne privrede postoje slijedeće jednakosti:

1. $Y = E$, tj. dohodak jednak izdacima,
2. $X = M$, tj. izvoz jednak uvozu,
3. $M^s = M^d$, tj. monetarna ponuda jednaka monetarnoj tražnji,
4. $L^s = L^d$, tj. ponuda radne snage jednaka potražnji za radnom snagom,
5. $I = S$, tj. investicije jednake štednji.

Na nivou pune zaposlenosti privrede koja počiva na ekonomiji kapitala, odnosno na principima NE i profita, profitna stopa se više ne može uvećati. Ekonomija je na pragu recesije. „Paretov optimum“ nije moguće održati na dugi rok.

3.1. „Škole“ i profit.

a) Kejnzijanska ekonomska politika de facto započinje i biva aktuelna u fazi depresije jednog privrednog ciklusa. Ona postaje relevantna u vrijeme kada postoji obilje neuposlenih kapaciteta,

kada postoji obilje nezaposlene radne snage, kada su nadnice niske i kada su niske cijene sirovina i kapitala.

Koristeći politiku jeftinog novca Kejns osmišljeno „proizvodi“ razliku između nominalnih i realnih nadnica. Po mom mišljenju, on pokušava da reducira realne nadnice. Ekspanzivnom monetarnom politikom Kejns stimulira investicionu tražnju. Očekujući porast cijena uz prethodno ugovorene nominalne nadnice, preduzetnik vidi mogućnost za ostvarenje profita. Kejnzijska ekonomska politika u značajnoj mjeri se oslanja na efekat novčane iluzije. Efekat novčane iluzije kao sredstvo makroekonomske politike može se uspješno koristiti samo na početku privrednog ciklusa, praktično u vrijeme kada je snaga radničke klase na najnižem nivou tj. kada je nezaposlenost velika.

Politikom jeftinog novca Kejns podstiče investicionu aktivnost. On stimuliše tražnju. Potražnja se razvija korak ispred ponude. Politikom jeftinog novca Kejns podstiče investicionu aktivnost na nekoliko načina. Na jednoj strani podstiče proces inflacije u zemlji, a na drugoj strani, jeftinim novcem pokušava da uveća marginalnu efikasnost kapitala (produktivnost kapitala) zahvaljujući dvostrukom efektu: 1. snižavanjem kamatne stope kao troška investicionog projekta i 2. uvećanjem prihoda porastom cijena. Na taj način Kejns pokušava da kreira razliku između marginalnih prinosa i marginalnih troškova.

Porast profita predstavlja solidnu osnovu za dodatne investicije i novu potražnju za radnom snagom. Održavajući disparitet između prirodne i tržišne kamatne stope Kejns dopunski stimuliše investicionu aktivnost.

Međutim, Kejns postepeno zagrijava svoju ekonomiju. Ekonomija se istovremeno približava nivou pune zaposlenosti i visokoj stopi inflacije. Kejns je bio svjestan toga procesa. Ipak, njegova prva i najveća briga bila je kako riješiti problem nezaposlenosti u uslovima depresije i pri tome sačuvati postojeći društveno-ekonomski sistem. Njegova anticiklična ekonomska politika postaje kontraproduktivna u uslovima pune zaposlenosti. Kejnsova ekonomska politika postaje tada prostagflaciona ekonomska politika.

3.2. U vrijeme stagflacije monetarizam postaje prihvatljivija ekonomska politika.

Argumenti i nesporazumi između kejnzijanaca i monetarista oko „crowding out“ i „crowding in“ efekata, na primer, su skoro potpuno irelevantni. Moj pristup je da u vrijeme prosperiteta „crowding in“ efekat dominira, kao što u vrijeme stagflacije „crowding out“ efekat dominira u odnosu na „in“ efekat.

Nesporazumi oko pravca djelovanja i uticaja monetarne ponude i realnih ekonomskih varijabli su takođe manje važni. Recimo i to da montaristi dozvoljavaju da postoje kratkoročni efekti ili uticaji između novca i dohotka, i to u smjeru od novca ka dohotku, kao što tvrde kejnzijsanci. Monetaristi prihvataju da je politikom jeftinog novca moguće uticati na nivo cijena i zaposleno-

sti, ali na kratak rok. Međutim, monetarizam i škola racionalnih očekivanja (RATEX) ne prihvataju efekte novčane iluzije na dugi rok i u uslovima pune zaposlenosti. Odbacujući efekat novčane iluzije na dugi rok, monetaristi de facto priznaju da na dugi rok nije moguće održavati razliku između nominalnih i realnih nadnica. Prihvatajući propoziciju vertikalne Felseve krive — krive ponude, monetaristi prihvataju sljedeću fazu privrednog ciklusa — recesiju. Dakle, oni negiraju „Pareto optimum“ koji predstavlja alfu i omegu NE, posebno u ideološkim konstrukcijama.

Respektujući ove napomene, nije onda čudno da je Fridman predložio konstantnu stopu monetarnog rasta. On jednostavno želi da održava efekat novčane iluzije što je duže moguće. On ne želi da izgubi taj efekat dodajući suviše novca privredi, jer zna, ili bi trebao da zna, da u isto vrijeme kada se privreda približi nivou pune zaposlenosti nadnice rastu i sve više otežavaju proces kapitalizacije, tj. oplodavanja kapitala — MCL dostižu MPPL.

Teza o tzv. prirodnoj stopi nezaposlenosti (NRU) predstavlja rješenje za taj problem. Naime, toliko dugo dok NRU postoji tj. toliko dugo dok postoji višak ponude radne snage nadnice su niže od onih koje bi bile na nivou pune zaposlenosti.

3.3. RATEX škola negira ulogu države i državne intervencije kao mogućnost svjesne i korisne intervencije u područje privrednog života. Možemo smatrati stav RATEX škole kao normalan, budući da se ona prevashodno bavi pitanjem stagflacije. U uslovima stagflacije državna intervencija koristeći kejnzijansku recepturu može proizvesti samo više inflacije, tj. ona može samo zaoštriti problem. Marks je imao isto mišljenje u pogledu toga pitanja.

Mislim da se teško može prihvatiti stav RATEX škole da restriktivna monetarna politika neće provocirati porast nezaposlenosti. Teza bi se mogla prihvatiti samo uslovno, tj. samo onda ako se prije toga prihvati NRU hipoteza od 11% ili više procenata nezaposlenosti kao puna zaposlenost.

Restriktivna monetarna politika postaje neizbježna kada se privreda približava fazi stagflacije. Ekonomska politika tada mora biti antiinflationog karaktera. Restriktivna monetarna politika vodi ekonomiju ka „pročišćavanju“ od svih neproduktivnih i nedovoljno efikasnih subjekata. Istovremeno, ona kreira klimu za nove produktivne investicije, tj. novu fazu prosperiteta. Restriktivna monetarna politika u vrijeme stagflacije je nezaobilazan lijek prema stavovima. Neoklasične ekonomije, Marksa, monetarista, i ekonomije ponude. Na drugoj strani Kejns nije preferirao restriktivnu politiku u vrijeme stagflacije. On je bio prije za prolongiranu stagflaciju. Docije, međutim, i on je promijenio svoje mišljenje i prihvatio restriktivnu monetarnu politiku u vrijeme stagflacije umesto građenja piramida.

Restriktivna monetarna politika ide ruku pod ruku sa porastom nezaposlenosti. Dakle, i Kejns je nakon „Opšte teorije zaposlenosti, kamate i novca“ prihvatio prirodnu stopu nezaposlenosti!

3.4. Ekonomija ponude (SSE) predstavlja reafirmaciju NE misli. SSE reafirmiše ulogu tržišta. Ona stavlja pod znak pitanja državnu intervenciju. Međutim SSE zaboravlja na činjenicu da svaka privreda mora proći kroz sve faze privrednog ciklusa. Ako prihvatimo ciklični karakter privrednih kretanja u uslovima kapitalističkog načina proizvodnje, tada možemo reći da SSE nije ništa drugo do kratkoročna ekonomska politika usmjerena da se bori sa stagflacijom. SSE pretenduje da otvori prostor za nove investicione aktivnosti smanjujući poreska opterećenja vlasnicima kapitala slijedeći logiku: što je niže poresko opterećenje, to je veći podsticaj za investicije. Međutim, SSE zaboravlja da smanjenjem poreskih opterećenja ekonomija, u najboljem slučaju, može dobiti skroman manevarski prostor za nove investicije. Toliko brzo koliko nove investicije dobiju podsticaj snage ponude i tražnje doveste do porasta cijena inputa. Zbog toga će se ekonomija ubrzo ponovo suočiti sa problemom stagflacije. Mislim da u fazi stagflacije poreska reforma, sama po sebi, ne može biti adekvatan privredni lijek. Poreska reforma mora biti praćena restriktivnom monetarnom politikom. SSE se mora osloniti na monetarizam.

3.5. „Reaganomics“ — Case study.

Savremena ekonomska politika SAD popularno nazvana „reganomika“ de facto predstavlja kombinaciju ekonomskih znanja svih pomenutih škola.

Reganomika je ekonomska politika kontrolisane, rukovođene recesije. Reganomiku bih radije nazvao MRSPK konceptom ekonomske politike. Koncept predstavlja pokušaj izgradnje recesione ekonomske politike, ali u cilju stvaranja klime za oporavak privrede, koristeći znanja: monetarizam(M), RATEX škole(R), Ekonomije ponude (S), portfolio teorija iz domena mikroekonomije (P) i kejnzijanizma (K), posebno u sferi industrije naoružanja.

Osnovna ideja Reganomike se najkraće može interpretirati kao pokušaj hlađenja privrede u cilju stvaranja razlike između plaćenog i neplaćenog rada. Proizvođači razliku između MPPL i MCL reganomika pokušava da stimuliše privrednu aktivnost. Naravno problem je u tome što Reganomika zanemaruje strukturni aspekt ekonomske krize, ali to su već novi elementi u analizi ovih pitanja, koji ovaj put moraju ostati po strani.

II

Samoupravna ekonomija — ekonomija rada

1. Jugoslovenska privreda nalazi se u krizi već duže vrijeme. Kriza se ispoljava u prisustvu fenomena stagflacije sa svim njenim konotacijama. Međutim, mislim da je jugoslovenska privreda u krizi i zbog toga što nema pred sobom konzistentan model izlaska iz krize. Konzistentan model izlaska iz krize ne postoji zato

što domaća ekonomska teorija jednostavno rečeno „pliva“. Čitav niz, pa mogao bih reći skoro sva relevantna pitanja za izgradnju koncepta efikasne samoupravne ekonomije nisu još uvijek dobila svoj odgovor. Zbog toga je domaća ekonomska politika relativno pragmatična, a nerijetko je snabdjevena i takvim mjerama ekonomske politike i njenim instrumentima koji daju kontraproduktivne rezultate. Od samoupravne ekonomije naša ekonomija postala je ekonomija paradoksa. Zapravo, rekao bih da preduzete mjere i instrumenti daju logične rezultate koji nama s obzirom na postavljene ciljeve izgledaju kontraproduktivni. U tome svijetlu pojavljuje nam se i odnos između politike i ekonomije kao kontraproduktivan. S razlogom.

2. Pokušat ću sa nekoliko pitanja — teza — ilustrovati osnovnu ideju o tome da samoupravna ekonomija (SE se kreće između scile (neoklasične ekonomije) i haribde (etatističke ekonomije) velikim dijelom zbog nepostojanja konzistentnog teorijskog pristupa (eksplikacije) SE.

2.1. Kada govorimo o SE, koju po mome mišljenju još uvijek nismo izgradili, onda možemo poći barem od dva stanovišta koja su relevantna kako za našu teoriju tako i za našu praksu.

Na jednoj strani, i kod nas se mogu naći stavovi slični Wardovim čiji je zajednički nazivnik da SE jednostavno nije moguća, ona je utopijskog karaktera. Prema tome, ni teorija radne vrijednosti nije ništa druge do teorijska egzibicija. Na drugoj strani se mogu naći stavovi po kojima samoupravna ekonomija ne samo da je moguća nego ona ima i komparativne prednosti u odnosu na ekonomiju kapitala. Njena podloga je teorija radne vrijednosti.²

Dvije teze sam istakao zbog toga što se kod nas sve više razvija teza o univerzalnosti robne proizvodnje i njenih zakonitosti te, u skladu sa tim, teza o tome da tržište radne snage i tržište roba moraju djelovati integralno, ako se žele pozitivni efekti ekonomije prinude. Uvođenje tržišta radne snage u SE provocira razmišljanja na relaciji kauzalnosti tržišta. Ako postoji međuzavisnost tržišta roba i tržišta radne snage, kao što de fakto postoji, čak i u svim udžbenicima makroekonomije, onda se moramo pitati gdje je tržište kapitala? Naime, opet prema svim udžbenicima makroekonomije, ali i prema praksi ekonomije kapitala, poznato je da tržište roba i tržište radne snage ne mogu biti efikasni bez tržišta kapitala. Ili se u našim uslovima radi o tome da se tržište kapitala podrazumjeva?

Međutim, ako bi to bilo tako, onda bi smo imali osnovu za postavljanje niza novih pitanja koja zaslužuju pažljiva istraživanja barem iz dva razloga:

a) zbog nedovoljnog poznavanja uloge i funkcionisanja ovih tržišta u SE, i

² Vidjeti, B. Horvat: „The Pure Labour Theory of Prices, Interest and Capital“, Yale University Press, 1985.

b) zbog do sada izraženog dogmatizma u odnosu na ova pitanja. Drugo pitanje se ne može prevazići ako se ne odgovori na prvo.

2.2. Da li su ekonomski zakoni, pa time i robna proizvodnja, univerzalni ili su velikim dijelom institucionalno definisani? Ako su institucionalno definisani, onda su subjektivnog karaktera, pa kao logična pravila ponašanja u okviru date institucionalne strukture društva postaju objektivni zakoni koji svojom snagom upravljaju robnom proizvodnjom (primjer realnih nadnica: u ekonomiji kapitala snižavanje realnih nadnica djeluje na porast profita i motivaciju preduzetnika, a u SE snižavanje realnih nadnica djeluje destimulirajuće na sve subjekte društvene reprodukcije).

2.3. Ako su ekonomski zakoni univerzalni, da li nadgradnja društva ostaje univerzalna s obzirom na dijalektičko jedinstvo baze i nadgradnje koje čini odgovarajući način proizvodnje? Ili je moguće da ekonomska baza društva bude jednoobrazna u svim društveno-ekonomskim formacijama, a da se njegova nadgradnja, pa i politički sistem, razlikuju? Ako prihvatimo koncept dijalektike načina proizvodnje, da li to onda znači da uvođenjem u igru tržišta kapitala i tržišta radne snage možemo razviti koncept kapitalističke ekonomske baze i samoupravne političke nadgradnje?

2.4. Ovdje se postavlja važno pitanje odnosa rada i kapitala. Koji faktor je primaran, a koji sekundaran? U kapitalističkim društvima kapital je primaran. Rad se njemu prilagođava i biva podređen. Institucionalna struktura društva je tako napravljena da kapital ima prioritet. Takva je i ekonomska teorija kao i mjere ekonomske politike.

Ako se želi izgraditi samoupravna ekonomija u kojoj je rad dominantan, onda rad prestaje da bude faktor proizvodnje i postaje subjekat procesa reprodukcije. Kapital postaje sekundaran faktor i on se mora prilagođavati radu. Dok u kapital dominantnom društvu rad služi oplodavanju kapitala, u rad dominantnom društvu kapital bi trebalo da služi oslobađanju rada. Ekonomska teorija, ekonomska politika i naša stvarnost tek su na putu da naprave konzistentan ekonomski model sa radom kao subjektom procesa reprodukcije. Pokušaj formiranja dogovorne ekonomije je korak na tom putu, ali korak koji nije dobro izveden. Zbog toga se dogovorna ekonomija može nazvati ekonomijom XXI ili XXII vijeka ili antiekonomijom. Živimo u vrijeme kada je ekonomisanje imperativ na putu proizvodnje veće mase upotrebničkih vrijednosti. Takvom zadatku dogovorna ekonomija nije prilagođena pa zbog toga „proizvodi“ i kontraefekte. Tome treba dodati činjenicu da je naša praksa u koncept dogovorne ekonomije ubacivala i ubacuje instrumente ekonomske politike ekonomije kapitala, pa zbog toga nije čudno, nego je normalno da imamo ovakve rezultate stabilizacije politike.

2.5. U vezi sa prethodnim napomenama postavlja se pitanje ekonomske demokratije i ekonomske pravde. Da li je ekonomska

demokratija jedna kejnzijska politika redistribucije dohotka ili je to nešto drugo? Po meni, ekonomska demokratija je takvo oblikovanje načina proizvodnje u kojem su faktori proizvodnje dostupni subjektima društva pod jednakim uslovima. Iz takve definicije ekonomske demokratije proizlazi da je rad subjekat procesa reprodukcije, a da je kapital njegov objekat, a zatim da je teorija radne vrijednosti relevantna osnova za razvijanje ekonomske teorije samoupravne ekonomije, te da je društveno vlasništvo njegov institucionalni okvir. Igra sa kapitalom, tržištem radne snage i sl. predstavlja samo instrument osnovnog subjekta društva. Da li je taj subjekat spreman da se igra sam sa sobom na tržištu radne snage pitanje je koje ne bih ovaj put eksplicirao, ali bih postavio pitanje da li neko može biti subjekat procesa reprodukcije, dakle samoupravljač, ako se njegova radna snaga kupuje i prodaje na tržištu radne snage, pa makar samo zbog njegove alokativne funkcije?

2.6. Šta je cilj, a šta sredstvo SE? Ako je cilj ekonomije kapitala profit, a proizvodnja upotrebnih vrijednosti sredstvo, onda je cilj SE proizvodnja upotrebnih vrijednosti, a „profit“ je samo njeno sredstvo.

3. Ekonomsku teoriju trebali bismo izgrađivati u pravcu iznalaženja odgovora na ova i druga pitanja — teze — baš zbog toga što savremena ekonomska teorija, kako strana tako i domaća, na njih nema odgovore. Svaka ekonomska teorija građanske provenijencije ili NE je izgrađena na principu kapitala kao dominantnog faktora proizvodnje, a za ekonomiju u kojoj je profit cilj proizvodnje.

Dogovorna ekonomija je ekonomija u kojoj je cilj proizvodnja upotrebnih vrijednosti, a dohodak je sredstvo. Međutim, dogovorna ekonomija je subjektivna ekonomija, dakle njoj nedostaje objektivna valorizacija društvene potrebe proizvodnje upotrebnih vrijednosti pa zahvaljujući tome subjekti, procesa reprodukcije postaju subjektivni, pristrasni i neracionalni. Nadgradnja društva, posebno politička birokratija, prednjači u voluntarističkim napovima dokazujući svoju neophodnost.

Samoupravna ekonomija i njoj primjerena ekonomska teorija morala bi biti toliko demokratska da radni čovek od faktora proizvodnje postane subjekat procesa reprodukcije, ali i toliko objektivna, odnosno tržišno organizovana, da voluntarizam i pristrasnost radnog čovjeka objektivno budu limitirani i svedeni na mjeru društveno potrebnog subjektiviteta. Bez tržišta i tržišne ekonomije nije moguće izvesti transformaciju rada kao objekta u rad kao subjekat koji nije isključivo subjektivan. Potrebno je razviti shemu (teoriju ekonomske politike) koja omogućava upravljanje procesom proširene reprodukcije SE. Pozivanje na drugačija rešenja koja postoje u svijetu u tome nam može malo pomoći, a može

nas dovesti u zablude, budući da smo mi jedina zemlja u svijetu koja pokušava izgraditi demokratski način proizvodnje kao dijalektičko jedinstvo ekonomske i političke demokratije u kojem umjesto kapitala dominira rad. Time je zadatak ali i izazov za ekonomiste veći.

Prof. dr Dragoljub STOJANOV

ECONOMIC THEORY AND SELF-MANAGEMENT — THEORY OF
CAPITAL AND LABOUR —

(Summary)

The basic thesis of this paper is that the newclassical economic theory, under which we do understand not only the economic thoughts of F. Hayek and his followers but the economic thoughts of Keynes, Friedman, Lucas, Waintraub (keynesian economics, monetarism I and II, RATEX, postkeynesian economics) can not be a theoretical foundation of the theory of selfmanaged economic policy.

Between a lot of reasons, we have been discussing in this paper, we would like to stress the following:

— in the newclassical economy, that is the economy of capital, the primary factor of process of production is the capital. The labour is secondary factor of process of production, that is the labour is an object of the process of reproduction of a national economy. The labour has to adjust itself through the labour market to the requirements of the process of capitalization of capital.

In the economy of labour — which is supposed to be a selfmanaged economy, the labour is primary factor of production, that is the labour is a subject of the process of reproduction. The capital is an object of the process of reproduction and has to be subordinated to the interesies of labour.

The contemporary economic theory, or the economic theory known so far, basically is the economic theory of capital and the first of all suits to the interesies of capital. Because of that it is not an economic theory suitable for the economy of labour.

Yugoslav selfmanaged economy, which is supposed to be an economy of labour, yet has to be builed up. So called the Economy of social compacts and selfmanaged agreeements is to subjective in its nature in orden to be economically efficient. In a selfmanaged economy the labour is expected to be a subject of the process of reproduction but, in the same time, it is expected to be objective and efficient too.

The functioning of market mechanism is a necessary prerequisite for an efficient selfmanaged economy. The problem is how to integrate the market structure and the plan in order to get an efficient economy in which the same person is producer, buyer and selfmanager and in addition objective in the process of decision making.

The Yugoslav economic thought currently travels between the scila of newclassical economy and the haribda of state economy. The adequate theory of selfmanaged economy has to be build up yet. Only the first steps are made so far.